Basisrapport

Evaluatie devices-acties tijdens de coronacrisis 2021 | basisrapport
Josien Lodewick, Tessa Termorshuizen, Wouter van Casteren
December 2021

© 2021 ResearchNed Nijmegen in opdracht van OCW. Alle rechten voorbehouden. Het is niet geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in publicaties zonder nauwkeurige bronvermelding. ResearchNed werkt conform de kwaliteitsnormen NEN-EN-ISO 9001:2015 voor kwaliteitsmanagementsystemen, NEN-ISO 20252:2019 voor markt-, opinie- en maatschappelijk onderzoek en NEN-ISO 27001:2017 voor informatiebeveiliging.

Inhoudsopgave

1	**Inleiding**	**5**
1.1	Evaluatie	5
1.2	Onderzoeksvragen	5
1.3	Onderzoeksmethoden	6
2	**Vormgeving en uitvoering van de acties**	**8**
2.1	De verschillende acties	8
2.2	Doelen van de regeling	11
2.3	De uitvoering van de aanbestedingen en dwingende spoedprocedure	11
2.4	De beschikbare middelen	12
2.5	Afspraken rondom projectbeheersing	12
2.6	Voorwaarden van inkoop	14
3	**Gebruik van de devices-acties door schoolbesturen**	**16**
3.1	Aanvragen en toekenningen	16
3.2	Eigen bijdrage	18
3.3	Inzet van de devices	19
4	**Conclusies**	**21**
Bijlage 1: Overzicht van figuren en tabellen		**23**
Bijlage 2: Vragenlijst en interviewleidraden		**24**

1 Inleiding

Door de uitbraak van COVID-19 in het voorjaar van 2020 en de opleving ervan aan het einde van datzelfde jaar en begin 2021, moesten scholen in het primair en voortgezet onderwijs noodgedwongen overschakelen op hybride- en afstandsonderwijs. Lessen vonden deels op school en deels thuis met behulp van online middelen plaats. Dit was voor veel scholen en hun besturen een ingewikkelde opgave die veel inspanning vroeg. Om scholen en besturen hierin te ondersteunen, is vanuit het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) in totaal ruim €24 miljoen beschikbaar gesteld waarmee devices (laptops of tablets) en internetrouters verstrekt zijn in het po, vo en mbo. Het ministerie heeft deze devices-acties in het najaar van 2021 door ResearchNed laten evalueren.

De devices-acties waren onderdeel van een groter pakket aan ondersteuningsmaatregelen van OCW en partners om scholen te ondersteunen bij het verbeteren van de randvoorwaarden voor afstandsonderwijs. Zo maakte het ministerie samen met onderwijsorganisaties[1] en de VNG aanvullende afspraken over het verzekeren van zo goed mogelijk onderwijs voor alle kinderen. Daarnaast voerden de ministeries van OCW en EZK overleg met de PO-Raad en VO-raad om, samen met het bedrijfsleven, leraren waar nodig van specifieke ICT-expertise te kunnen voorzien. In overleg met de VNG heeft voorts iedere gemeente een herkenbaar 'loket' geopend voor praktische vragen vanuit het onderwijs over het op afstand organiseren van onderwijs. Ook voor leerlingen die thuis meer begeleiding nodig hebben (bijv. vanwege een taalachterstand) en voor leerlingen voor wie thuis er geen veilige basis is, zijn afspraken gemaakt met onder andere gemeenten, Veilig Thuis, de Raad voor Kinderbescherming en gecertificeerde instellingen.[2] In het kader van het bredere ondersteuningspakket van OCW werd ook lesopafstand.nl ingericht. Voor een deel van de leerlingen bleek onderwijs op afstand, ondanks deze inspanningen, echter niet (goed) toegankelijk, bijvoorbeeld omdat ze thuis niet over de benodigde devices beschikten. Ook het beschikken over een degelijke internetverbinding bleek voor sommige leerlingen een uitdaging. Vaak hadden scholen hier zelf een oplossing voor (bijvoorbeeld door schoolapparaten uit te lenen of (t)huiswerkpakketten op papier te verstrekken), of hielpen het Jeugdeducatiefonds en Stichting Leergeld.

1.1 Evaluatie

Het doel van de evaluatie is om inzicht verkrijgen in de werking, doelmatigheid en effecten van de acties. Deze inzichten vormen handvatten voor het ministerie om toekomstige, vergelijkbare acties te verbeteren. Het beoordelen van de rechtmatigheid van de toegekende aanvragen valt buiten deze evaluatie.

De hoofdvraag is of de middelen voor de acties doelmatig zijn besteed en of de devices terecht zijn gekomen op de juiste plekken. Naast het voorliggende basisrapport volgt nog een verdiepend rapport dat een uitgebreider inzicht geeft in het proces, de uitwerking en de resultaten van de devices-acties.

1.2 Onderzoeksvragen

In het overzicht hieronder zijn de onderzoeksvragen van het basisrapport en de methoden die zijn ingezet om deze te beantwoorden opgenomen. De gebruikte mix aan onderzoeksmethoden is nader toegelicht in paragraaf 1.3. Zoals tabel 1 laat zien, zijn voor de beantwoording van de meeste onderzoeksvragen meerdere bronnen gebruikt.

1 PO-Raad, VO-raad, LAKS, AOb, CNV Onderwijs, FvOv, AVS, NRTO.
2 Tweede Kamer, vergaderjaar 2019–2020, 31 293, nr. 514

Tabel 1: Combinatie onderzoeksvragen en onderzoeksmethoden

	Interview SIVON	Data SIVON	Desk-research / document-analyse	Interview OCW	Interview PO- en VO-raad	Vragenlijst besturen
I. Basisrapport: Zijn de middelen voor de devices-acties doelmatig besteed?						
Beschikbare middelen voor de acties			X	X		
Uitvoering van de aanbestedingen	X					
Prijsontwikkeling per devices gedurende de acties	X	X				
De voorwaarden van inkoop en de invloed hiervan op de prijs	X		X			
Effecten van de gevraagde eigen bijdrage van besturen op de acties	X				X	X
Inzet van de devices gedurende de crisis en inzet in de toekomst					X	X

1.3 Onderzoeksmethoden

Deskresearch/documentanalyse

In de eerste fase van het onderzoek zijn een deskresearch en documentanalyse uitgevoerd. Hier zijn relevante beleids- en Kamerstukken bekeken om de achtergrond en context te schetsen van de devices-acties en hun achterliggende doelen.

Interviews met OCW, PO- en VO-raad, en SIVON

Vervolgens zijn oriënterende gesprekken gevoerd met de partijen die betrokken waren bij het opstellen en uitvoeren van de devices-acties. Hiervoor is gesproken met OCW, met de PO- en VO-raad (gezamenlijk) en met SIVON over de opzet en uitvoering van de acties. Zie voor de interviewleidraden Bijlage 2.[3]

Analyse data SIVON

SIVON heeft een Excel-bestand beschikbaar gesteld met data over de verschillende aanvraag- en inkooprondes van de devices-acties. Dit bestand bevat informatie over de verschillende subsidierondes, zoals de achtergrond van nieuwe rondes, hoogte van de subsidie per ronde, wijze van aanvragen/toekennen, de typen devices die zijn ingekocht, hun gemiddelde prijs, welke besturen subsidie hebben aangevraagd en voor hoeveel devices. Via analyses op dit databestand zijn gegevens op gebundeld om antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvragen.

Vragenlijst onder deelnemende besturen & belronde niet-deelnemers

Er is een (online) vragenlijst uitgezet onder deelnemende besturen. In deze vragenlijst (zie Bijlage 2[4]) konden zij aangeven waarom zij een aanvraag hebben ingediend en hoe ze deze hebben vormgegeven, welke devices zij hebben aangevraagd en waarom, of de gevraagde eigen bijdrage een rol heeft gespeeld bij de keuze om een aanvraag in te dienen, en op welke wijze de aangevraagde devices nu en in de toekomst worden ingezet. Ook konden besturen in deze vragenlijst een oordeel geven over verschillende aspecten van het verloop van de devices-acties.

3 Niet alle gespreksonderwerpen komen in dit basisrapport aanbod; een deel wordt gebruikt voor het verdiepende rapport.
4 Ook de vragenlijst is slechts ten dele gebruikt voor deze basisrapportage. Voor de verdiepende rapportage zullen alle vragen worden meegenomen.

Alle besturen die devices hebben aangevraagd zijn benaderd. Dit waren er 660. Uiteindelijk hebben 225 besturen de vragenlijst volledig ingevuld. Na opschonen van de data (enkele respondenten bleken op basis van hun (open) antwoorden geen devices via SIVON te hebben gekregen) bleef een netto respons van 218 besturen over. Deze respons is als volgt te typeren:[5]

Functie respondent		Aantal scholen onder bestuur	
Bestuurder	34,4%	1	25,2%
Medewerker bestuursbureau	39,9%	2-5	25,2%
Leermiddelencoördinator	5,5%	6-10	17,4%
ICT-medewerker	20,2%	11-20	20,6%
		Meer dan 20	11,5%

Om ook een beeld te kunnen vormen van de overwegingen van niet-deelnemende besturen, zijn enkele van hen telefonisch en per mail benaderd om een korte toelichting te geven hierop. Zij zijn kort gevraagd naar hun bekendheid met de devices-acties, hun overwegingen om geen aanvraag te doen (met daarbij de rol van de eigen bijdrage) en hun oordeel over de informatievoorziening omtrent de acties. Hierover is contact geweest met negen po-besturen en acht vo-besturen.

Datatriangulatie en rapportage

De vergaarde kennis uit bovenstaande bronnen is samengevoegd om tot antwoorden op de gestelde onderzoeksvragen te komen.

5 Om de drempel tot deelname zo laag mogelijk te houden is ervoor gekozen om de vragenlijst anoniem in te laten vullen. Derhalve is niet bekend welke besturen precies hebben gerespondeerd, en daarmee ook niet hoe zij over de regio's verdeeld zijn.

2 Vormgeving en uitvoering van de acties

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de vormgeving en uitvoering van de acties. Daarmee wordt een antwoord gegeven op de eerste vier onderzoeksvragen:

- Welke middelen waren beschikbaar voor de acties?
- Hoe zijn de aanbestedingen uitgevoerd?
- Hoe heeft de prijs per device zich ontwikkeld gedurende de acties?
- Wat waren de voorwaarden van inkoop en wat was de invloed hiervan op de prijs?

2.1 De verschillende acties

Op 20 maart 2020 schreef Minister Slob aan de Tweede Kamer dat er €2,5 miljoen beschikbaar kwam om 'zo veel mogelijk laptops aan te schaffen en te distribueren naar het onderwijsveld voor die leerlingen die er zelf geen hebben en voor wie dit niet via de school of de gemeente geregeld kan worden'. Dit bedrag kwam beschikbaar voor scholen in het po, vo en mbo en de opzet en de uitvoering van de actie kwam te liggen bij SIVON. Met het geld dat in de eerste subsidieronde beschikbaar kwam, zou voor 6.800 leerlingen toegang tot afstandsonderwijs gerealiseerd moeten worden, door de benodigde apparatuur of internetaansluiting te verzorgen[6]. De officiële aanvraag en toekenning van de subsidie aan SIVON werden binnen een dag geregeld[7]. Na deze eerste aanvraag- en toekenningsronde voerde SIVON, in samenwerking met Stichting Leergeld en het Jeugdeducatiefonds, een inventarisatie onder schoolbesturen en andere partijen uit naar de nog resterende behoefte en nog beschikbare devices.[8,9,10] Bij deze inventarisatie ('Allemaal Digitaal')zijn tevens gebruikte devices uit het bedrijfsleven ingezameld en geschikt gemaakt voor onderwijs. Dit leverde 1.100 devices op die zijn verdeeld onder kwetsbare leerlingen, via Stichting Leergeld en het Jeugd-educatiefonds. Ook deze inzet van 'refurbished devices' bleek niet voldoende om in de vraag te voorzien; er resteerde nog een vraag naar 11.500 devices onder schoolbesturen (waaronder ruim 1.000 devices bij schoolbesturen in Caribisch Nederland). Begin mei 2020 werd daarom nog eens €3,8 miljoen beschikbaar gesteld.[10,11] In november 2020 echter werd, vanwege mogelijke (regionale) tijdelijke sluitingen van het onderwijs als gevolg van de ontwikkeling van COVID-19, duidelijk dat de beschikbaarheid van devices in de klas en bij leerlingen thuis nog steeds tekortschoot. Er kwam daarom nog eens €3 miljoen beschikbaar.[12] Eind december 2020, toen er een tweede lockdown was waarin scholen wederom vrijwel alleen onderwijs op afstand moesten verzorgen, is besloten de aanvraagtermijn voor devices te verlengen en nogmaals – en nu relatief fors met €15 miljoen - extra budget beschikbaar te stellen om scholen te ondersteunen in het verlenen van afstandsonderwijs. Hiermee zouden alle resterende aanvragen vanuit scholen gehonoreerd moeten kunnen worden en zou naar verwachting elke leerling afstandsonderwijs kunnen volgen.[13,14,15] In tabel 2 zijn de verschillende tranches weergegeven.

6 Bijdragen aan de internetconnectiviteit komen in dit onderzoek, op verzoek van opdrachtgever, niet uitgebreid aan de orde. In de eerste ronde hebben telecombedrijven vanuit maatschappelijke verantwoordelijkheid aangeboden oplossingen te bieden voor leerlingen zonder internet. In de tweede ronde werd besloten dat scholen die hier behoefte aan hadden, eerst informatie op orde kregen en kwam er een vaste vergoeding aan de telecomproviders. Hiervoor is €20.000,- gebruikt. Er zijn geen signalen dat er nog meer nodig was omtrent de internetverbinding.
7 OCW (2020). Verlening subsidie 'Devices ten behoeve van extra ondersteuning voor kwetsbare leerlingen'. 25-03-2020
8 Samen Inkopen Voor Onderwijs Nederland (SIVON) is een coöperatie van schoolbesturen in het primair en voortgezet onderwijs. Via SIVON krijgen schoolbesturen toegang tot expertise en kennisdeling en zorgen zij samen voor een passend aanbod van ict-producten en diensten voor scholen.
9 Tweede Kamer, vergaderjaar 2019–2020, 31 293, nr. 514
10 Tweede Kamer, vergaderjaar 2019–2020, 35 300 VIII, nr. 181
11 Tweede Kamer, vergaderjaar 2019–2020, 35 464, nr. 2
12 Tweede Kamer, vergaderjaar 2020–2021, 27 020, nr. 118
13 Ministerie van OCW (2020). Reactie OCW op motie Segers/Klaver over devices aan scholen. 17 december 2020
14 Rijksoverheid (2020). 60.000 extra laptops en tablets voor onderwijs op afstand. Nieuwsbericht. 18-12-2020
15 Eerste Kamer, vergaderjaar 2020–2021, 35 420

Tabel 2: Overzicht subsidie- en aanvraagrondes devices-acties

Subsidieronde (OCW)	Aanvraag-ronde (SIVON)	Inkoopronde (SIVON)	Budget (mln. €)	Sector	Aantal leerlingen (gepland)	Aantal devices (toe-gekend)[16]	Toelichting
Subsidieronde 1	1	1	€2.498.735	po, vo, mbo	6.800 (min. 5.000)	6.787	Scholen weten zelf waar de behoefte ligt. Als ze er in overleg met hun leveranciers niet uitkomen en ook de gemeente en lokale initiatieven (o.a. stichting Leergeld) geen uitkomst bieden, kan een beroep worden gedaan op SIVON.[17] Van een eigen bijdrage is geen sprake. Toekenning geschiedt o.b.v. bestuursnummer.
	2	N.v.t.					N.a.v. de eerste ronde zijn er hier nog resterende aanvragen toegekend i.s.m. Allemaal Digitaal.
Subsidieronde 2 (eerste wijziging)	2, 3	2	€3.801.074	po, vo, mbo	11.500	9.748	SIVON heeft in de tweede aanvraagronde 11.500 aanvragen ontvangen van schoolbesturen (waaronder 1.000 van besturen in Caribisch Nederland). Met de aanvullende subsidie en een eigen bijdrage door schoolbesturen van 25% van de eigen aanvraag, kan SIVON naar verwachting deze aanvragen honoreren. Dit is afgestemd met SIVON en de PO-, VO- en MBO-raad. Aan aanvragende schoolbesturen in Caribisch Nederland en voor aanvragen van schoolbesturen die betrekking hebben op leerlingen in de categorie AZC/ISK zal geen eigen bijdrage worden gevraagd.[18]
Tweede wijzigingsverzoek							De inkoop en aflevering van devices was afgerond. SIVON verzocht (en kreeg) verlenging van de subsidietermijn tot 31 augustus 2020 voor de overdracht van eigendom (overdrachtsovereenkomsten met besturen), projectafsluiting en projectrapportage.[19]
Derde wijzigings-verzoek							SIVON heeft conform begroting devices gekocht. Door de eigen bijdragen van besturen, resteert nog enig budget. Ook heeft SIVON ontvangsten binnen gekregen van € 0,45 miljoen via eigen bijdragen van schoolbesturen. Via deze flexibele pool wil OCW voorbereid zijn op mogelijke (regionale) tijdelijke sluitingen van het onderwijs als gevolg van de ontwikkeling van COVID-19. (Deze pool is uiteindelijk niet gerealiseerd.) Indien het bedrag niet meer nodig blijkt, vordert OCW dit in 2021 terug. Daarnaast wordt de subsidietermijn verlengd naar 31 december 2020.[20,21]

16 SIVON (2021). Eindoverzicht devices
17 OCW (2020). Verlening subsidie 'Devices ten behoeve van extra ondersteuning voor kwetsbare leerlingen'. 25-03-2020
18 OCW (2020). Nota. Ter beschikking stellen aanvullende subsidie voor devices via SIVON. 05-05-2020
19 OCW (2020). Nota. Verlengen subsidietermijn SIVON tbv inkoop devices. 09-07-2020
20 OCW (2020). Nota. Verlengen subsidietermijn SIVON t.b.v. pool flexibel inzetbare devices. 25-09-2020; uiteindelijk is het plan voor een flexibele pool door de actualiteit (nieuwe lockdown) ingehaald: het geld werd ingezet voor het inkopen en verstrekken van devices in de nieuwe subsidieronde.
21 OCW (2021). Wijziging subsidie 'Devices ten behoeve van extra ondersteuning voor kwetsbare leerlingen'. 01-03-2021

Subsidieronde (OCW)	Aanvraag-ronde (SIVON)	Inkoopronde (SIVON)	Budget (mln. €)	Sector	Aantal leerlingen (gepland)	Aantal devices (toe-gekend)[16]	Toelichting
Subsidieronde 3 (vierde wijziging)	4	3, 4, 5	€3.000.068	po, vo	3.300	40.543	De doelgroep voor devices uit deze ronde is dezelfde als in voorgaande rondes, waarbij in deze ronde voorrang zal worden gegeven aan scholen die achterstandsgelden ontvangen. Naast de aanschaf van devices is opnieuw budget toegevoegd voor de aanschaf van 4g-routers en simkaarten voor leerlingen die nog geen internetverbinding hebben. Tevens wordt de subsidietermijn uitgebreid naar 31 augustus 2021. Daarnaast wil OCW voorbereid zijn op mogelijke (regionale) tijdelijke sluitingen van het onderwijs als gevolg van de ontwikkeling van COVID-19. Aan de schoolbesturen wordt een eigen bijdrage van 25% gevraagd.[22,23,24]
Subsidieronde 4 (vijfde wijziging)	5	4, 5, 6	€20.499.979 minus €5.500.000 aan eigen bijdragen)	po, vo	60.000	10.899	Om digitaal onderwijs op afstand tijdens de coronacrisis te kunnen faciliteren hebben leerlingen thuis een device nodig. Het kabinet heeft vanwege de tweede lockdown aanvullend maximaal €20,5 mln. beschikbaar gesteld om via SIVON een aanbesteding voor devices te doen. OCW wil voorbereid zijn op mogelijke (regionale) tijdelijke sluitingen van het onderwijs als gevolg van de ontwikkeling van COVID-19. Aan de schoolbesturen wordt een eigen bijdrage van 25% gevraagd. [25, 26]
Zesde wijzigings-verzoek	6	5, 6				9.558	De subsidietermijn werd wederom verlengd, ditmaal tot en met 31 december 2021. SIVON kan daarmee de dienst internetconnectiviteit voor afstandsonderwijs voor kinderen die hier thuis niet over beschikken door laten lopen tot oktober 2021. Op deze wijze kunnen eventuele bijspijkerprogramma's, indien nodig ook op afstand worden aangeboden aan leerlingen.[27]
Totalen			€24.299.857		81.600	77.535	Het gaat hier om het aantal toegekende devices; uiteindelijk zijn 76.051 devices geleverd. Dit verschil is voor een deel te verklaren door de devices die via #allemaaldigitaal zijn geleverd (toekenningen hiervoor in aanvraagronde 2: 1.067 stuks), maar ook doordat besturen hun aanvraag na toekenning hebben gewijzigd (omdat zij toch via een andere weg aan devices konden komen).

22 OCW (2020). Wijziging subsidie 'Devices ten behoeve van extra ondersteuning voor kwetsbare leerlingen'. 30-11-2020
23 Formulier voor subsidieaanvraag (en wijzigingen hierop) behorend bij artikel 3.1 van de Kaderregeling subsidies OCW, SZW en VWS. 30-11-2020
24 OCW (2020). Nota. Aanvullende subsidie devices SIVON. 04-12-2020
25 OCW (2021). Wijziging subsidie 'Devices ten behoeve van extra ondersteuning voor kwetsbare leerlingen'. 01-03-2021
26 OCW (2021). Nota. Aanvullende subsidie devices SIVON. 16-02-2021
27 OCW (2021). Wijziging (6) subsidie 'Devices ten behoeve van extra ondersteuning voor kwetsbare leerlingen'. 21-05-2021

2.2 Doelen van de regeling

Met de subsidie voor de devices-acties verzorgde SIVON de inkoop en distributie van devices bij onderwijsleveranciers. SIVON zorgde ervoor dat het aanbod werd verspreid en terecht kwam op die plekken waar het nodig was.[28] Aanvullend gold dat het tijdens de coronacrisis van groot belang was 'dat alle leerlingen kunnen deelnemen aan het onderwijs op afstand'[29]. In de latere rondes wilde OCW voorbereid zijn op mogelijke (regionale) tijdelijke sluitingen van het onderwijs als gevolg van de ontwikkeling van COVID-19. Daarom werd het toen mogelijk voor SIVON om een flexibele pool aan devices te contracteren. Deze flexibele pool is uiteindelijk niet gerealiseerd, omdat men werd overvallen door de tweede lockdown. Er is toen besloten het geld hiervoor direct te investeren in de nieuwe subsidieronde.[30,31] De laatste verlenging van de subsidietermijn werd ingegeven door de wens de dienst internetconnectiviteit voor afstandsonderwijs voor kinderen die hier thuis niet over beschikken door te laten lopen tot oktober 2021. 'Op deze wijze kunnen eventuele bijspijkerprogramma's, indien nodig ook op afstand worden aangeboden aan leerlingen.'[32] De doelen van de actie zijn dus in verschillende subsidieaanvragen, beslisnota's en (wijzigings)beschikkingen benoemd. De uitwerking was getrapt: SIVON verstrekte de devices via de leveranciers aan de schoolbesturen, waarna deze de laptops in bruikleen aan de leerlingen en hun ouders gaven. De laptops kwamen zo beschikbaar voor scholen, zonder verplichting om lid te zijn of lid te worden van SIVON.[33,34,35,36]

2.3 De uitvoering van de aanbestedingen en dwingende spoedprocedure

In (subsidie)ronde 1 en 2 is de inkoop van devices op de markt aanbesteed door SIVON (zie kader), die deze taak met behulp van subsidie van OCW uit zou voeren. SIVON is een inkoopcoöperatie voor funderend onderwijs met volgens OCW voldoende expertise voor de gevraagde taken (zie tekstkader). Voorts paste de (door)ontwikkeling van SIVON in de visie van OCW om scholen zoveel mogelijk samen in te laten kopen, om scholen zo ook meer invloed te geven op de prijs en de kwaliteit van devices en gerelateerde zaken. Ook had SIVON beter zicht op de behoefte van scholen als het gaat om technische kwaliteitseisen aan de devices. De aanbestedingsplicht van de Rijksoverheid werd hiermee doorgelegd aan SIVON.[37] Omdat er sprake was van een spoedopdracht, kon SIVON gebruik maken van de onderhandelingsprocedure zonder aankondiging[38]: wegens dwingende spoed konden reguliere procedures niet in acht worden genomen als gevolg van 'gebeurtenissen die de aanbestede dienst niet kon voorzien of te verwijten waren', in casu de lockdown. SIVON meldde de opdrachtverlening bij de Europese Commissie door middel van TenderNed af.[39,40] In het eerste wijzigingsverzoek (subsidieronde 2) werd nog opgenomen dat de door SIVON gehanteerde tarieven hoger waren dan het all-in tarief uit de Handleiding Overheidstarieven, die normaliter

> SIVON (Samen Inkopen Voor Onderwijs Nederland) is een coöperatie van schoolbesturen in het po en vo, waarbinnen de leden (schoolbesturen) de richting bepalen. SIVON biedt toegang tot expertise en kennisdeling en zorgt voor een passend aanbod van ICT-producten en diensten voor scholen. Om hoogwaardige, toekomstbestendige en voor onderwijsdoeleinden geschikte ICT-kennis, producten en diensten voor alle schoolbesturen mogelijk te maken, zorgt SIVON voor gunstige voorwaarden in prijs-kwaliteit voor producenten en diensten, kennis, ICT-voorzieningen middels gezamenlijke inkoop en de ontwikkeling en exploitatie van een stabiele ICT-omgeving. SIVON werkt hiervoor nauw samen met Kennisnet, is lid van SURF en wordt ondersteund door de PO- en VO-raad. *(Website SIVON)*

28 OCW (2020). Verlening subsidie Devices ten behoeve van extra ondersteuning voor kwetsbare leerlingen'. 25-03-2020
29 OCW (2020). Wijziging subsidie 'Devices ten behoeve van extra ondersteuning voor kwetsbare leerlingen'. 06-05-2020
30 OCW (2020). Wijziging subsidie 'Devices ten behoeve van extra ondersteuning voor kwetsbare leerlingen'. 10-12-2020
31 OCW (2021). Wijziging subsidie 'Devices ten behoeve van extra ondersteuning voor kwetsbare leerlingen'. 01-03-2021
32 OCW (2021). Wijziging (6) subsidie 'Devices ten behoeve van extra ondersteuning voor kwetsbare leerlingen'. 21-05-2021
33 OCW (2020). Nota. Ter beschikking stellen €2,5 mln voor devices via SIVON. 19-03-2020
34 OCW (2020). Nota. Ter beschikking stellen aanvullende subsidie voor devices via SIVON. 05-05-2020
35 OCW (2020). Nota. Ter beschikking stellen aanvullende subsidie voor devices via SIVON. 04-12-2020
36 OCW (2020). Nota. Aanvullende subsidie voor devices via SIVON. 15-02-2021
37 Interviews OCW, SIVON en PO-& VO-raad (2021)
38 Artikel 2.32, eerste lid, onder c, Aanbestedingswet 2012
39 OCW (2020). Nota. Ter beschikking stellen €2,5 mln voor devices via SIVON. 19-03-2020
40 OCW (2020). Nota. Ter beschikking stellen aanvullende subsidie voor devices via SIVON. 05-05-2020

aangehouden wordt. Vanwege het belang van het project werden deze hogere tarieven toch geaccepteerd.[41]
Bij (subsidie)ronde 3 (à € 2,5 mln.) was er geen sprake meer van een dwingende spoedprocedure. Wel werd, op advies van Wetgeving en Juridische Zaken (WJZ) de procedure van aanbesteding wegens urgente situatie gevolgd door SIVON.[42] In de laatste (subsidie)ronde (á € 15 mln.) was er, om zoveel mogelijk scholen van de benodigde devices voor afstandsonderwijs tijdens de tweede lockdown te kunnen voorzien, wederom sprake van een dwingende spoedprocedure.[43] In gezamenlijk overleg maakten OCW, SIVON en de sectorraden afspraken over de uitvoering van de acties en de communicatiestrategie per ronde. Het Ministerie had daarin de rol van subsidieverstrekker en besluitnemer over toekenningen, SIVON was uitvoerder van de subsidie en de sectorraden functioneerden als gesprekspartner.[44]

2.4 De beschikbare middelen

Voor (subsidie)ronde 1 besloot de Minister voor Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media € 2,5 miljoen beschikbaar te stellen via een losse projectsubsidie; SIVON deed hiervoor bij DUS-I een aanvraag. Dit bedrag zou ofwel via een later op te tellen Corona-claim bij Financiën aangevraagd worden, oftewel gedekt worden uit de bestedingsplannen PO en VO.[45] Voor de 2e subsidieronde stelde de minister aanvullend € 3,8 miljoen beschikbaar. Dat bedrag werd gedekt uit onderuitputting op de begroting van PO en VO. Tevens werd (aan een deel van de schoolbesturen) een eigen bijdrage van 25 procent gevraagd.[46] Bij de derde uitbreiding ad € 3 miljoen werd eveneens een eigen bijdrage van 25 procent gevraagd. De aanvullende subsidie werd gedekt uit het bestedingsplan PO.[47] Bij de laatste (financiële) wijziging stelde het kabinet een aanvullende subsidie van maximaal € 20,5 miljoen beschikbaar. Ook in deze ronde werd aan schoolbesturen een eigen bijdrage van 25 procent gevraagd. Men kwam overeen met het Ministerie van Financiën dat € 5,5 miljoen van de uiteindelijk ontvangen eigen bijdragen teruggestort werd naar OCW..[48] Cofinanciering is hier met name ingezet omdat met deze eigen bijdrage meer leerlingen met eenzelfde budget bediend worden. Met de subsidie die voor de 3e ronde beschikbaar kwam kon men in combinatie met de eigen bijdrage van 25 procent naar verwachting alle aanvragen honoreren.[49,50]

2.5 Afspraken rondom projectbeheersing

In de eerste ronde werd afgesproken dat SIVON minimaal 5.000 devices in zou kopen[51]. SIVON kocht devices in op de markt als aanbestedende dienst: de aanbestedingsplicht van Rijksoverheid werd hiermee doorgelegd aan SIVON[52]. In het derde wijzigingsverzoek werd overeengekomen dat SIVON, conform begroting, € 6,2 mln. aan devices (materiële kosten) kocht. Doordat SIVON echter ook ontvangsten binnen kreeg van schoolbesturen (de eigen bijdragen van scholen), resteerde nog € 0,45 mln. Van dit bedrag werd ca. € 0,15 mln. gebruikt om – binnen het huidige contract – nieuwe devices beschikbaar te stellen. Het resterende bedrag van ca. € 0,3 mln. zou in 2021 bij SIVON teruggevorderd worden, tenzij er in verband met COVID-19 wederom schoolsluitingen op grote schaal nodig zouden zijn; dan kon er op het resterende bedrag een beroep worden gedaan.[53]
In de volgende wijzigingsverzoeken werd in de begroting reeds een prognose opgenomen van de eigen bijdragen van schoolbesturen. Afgesproken werd, in elk geval in de laatste ronde, dat minimaal € 5,5

41 OCW (2020). Wijziging subsidie 'Devices ten behoeve van extra ondersteuning voor kwetsbare leerlingen', 06-05-2020
42 OCW (2020). Nota. Ter beschikking stellen €2,5 mln voor devices via SIVON, 04-12-2020
43 OCW (2020). Nota. Aanvullende subsidie voor devices via SIVON, 15-02-2021
44 Interviews OCW, SIVON en PO-& VO-raad (2021)
45 OCW (2020). Nota. Ter beschikking stellen €2,5 mln voor devices via SIVON, 19-03-2020
46 OCW (2020). Nota. Ter beschikking stellen aanvullende subsidie voor devices via SIVON, 05-05-2020
47 OCW (2020). Nota. Ter beschikking stellen aanvullende subsidie voor devices via SIVON, 04-12-2020
48 OCW (2020). Nota. Aanvullende subsidie voor devices via SIVON, 16-02-2021
49 Interviews OCW, SIVON en PO-& VO-raad (2021).
50 OCW (2020). Nota. Ter beschikking stellen aanvullende subsidie voor devices via SIVON, 05-05-2020
51 OCW (2020). Nota. Ter beschikking stellen €2,5 mln voor devices via SIVON, 19-03-2020
52 OCW (2020). Verlening subsidie 'Devices ten behoeve van extra ondersteuning voor kwetsbare leerlingen', 25-03-2020
53 OCW (2020). Nota. Verlengen subsidietermijn SIVON t.b.v. pool flexibel inzetbare devices, 25-09-2020

miljoen teruggestort zou worden aan OCW (waardoor de beschikbare subsidie uitkwam op ongeveer € 15 mln.).[54,55] Naast deze afspraken werd afgesproken dat SIVON al kosten mocht maken vooruitlopend op de subsidieaanvraag.[56,57]

In de subsidieaanvraag en in elk wijzigingsverzoek, werden begrotingen opgenomen. Hierin werd er onderscheid gemaakt in de posten Personeel, Materieel, Overige kosten/Kosten derden, Eigen bijdrage en Bijdrage derden. In de post Materieel werden telkens de (nodig geachte) aantallen devices afgezet tegen de op dat moment geldende prijzen. Tabel 3 laat de (gemiddelde) stukprijzen voor devices zien zoals deze in de betreffende subsidieaanvraag of wijziging opgevoerd werden. De opgevoerde stukprijzen bleken na afloop van een ronde in sommige gevallen hoger en in andere gevallen lager uit te vallen. Dit werd gecorrigeerd meegenomen in de opvolgende wijzigingsverzoeken en betreft de bedragen die in de tabel tussen haakjes (*parenthesen*) staan. We zien dat de prijzen voor devices fluctueren over de tijd; tabel 4 laat de prijsvariatie en gemiddelde prijs van de initieel gecontracteerde aantallen zien. In de latere rondes liepen de prijzen vaak iets op, onder andere omdat er schaarste ontstond op de wereldmarkt. Men had niet het idee dat leveranciers prijzen onnodig hoog opdreven: dit zou voor leveranciers imagoschade op kunnen leveren en dus nadelig kunnen zijn in toekomstige contacten met onderwijsinstellingen.[58]

Tabel 3: Stukprijs devices per ronde/aanvraag

	Subsidieaanvraag[59]	Wijzigingsverzoek 1[60]	Wijzigingsverzoek 4[61]	Wijzigingsverzoek 5[62]
Chromebook	€275,00 (€255,00)	€278,30 (€278,41)	€280,00 (€236,00)	€260,20
Windows	€350,00 (€434,39)	€544,50 (€622,72)	€450,00 (€462,57)	€583,57
Windows Surface	N.v.t.	€605,00 (€672,91)	N.v.t. (€ n.v.t.)	N.v.t.
iPad	N.v.t.	€363,00 (€361,79)	€363,00 (€335,00)	€359,20
Android	N.v.t.	€278,30 (€ n.v.t.)	N.v.t. (€ n.v.t.)	N.v.t.

Tabel 4: Stukprijzen van initieel gecontracteerde aantallen

	Prijsvariatie	Gemiddelde prijs
Chromebook	Tussen €195,44 en €278,30	€244,80
Chromebook plus	1 ronde, prijs €308,50	€308,50
iPad	Tussen €277,14 en €361,79	€306,14
Windows	Tussen €349,79 en €723,58	€498,67
Windows Surface	Tussen €665,50 en €677,60	€671,55

54 OCW (2020). Nota. Ter beschikking stellen aanvullende subsidie voor devices via SIVON, 04-12-2020
55 OCW (2020). Nota. Aanvullende subsidie voor devices via SIVON, 15-02-2021
56 OCW (2020). Nota. Ter beschikking stellen aanvullende subsidie voor devices via SIVON, 05-05-2020
57 OCW (2020). Nota. Ter beschikking stellen aanvullende subsidie voor devices via SIVON, 04-12-2020
58 Interviews OCW, SIVON en PO-& VO-raad (2021)
59 OCW (2020). Formulier voor subsidieaanvraag (en wijziging hierop) behorend bij artikel 3.1 van de Kaderregeling subsidies OCW, SZW en VWS, 24-03-2020
60 OCW (2020). Formulier voor subsidieaanvraag (en wijziging hierop) behorend bij artikel 3.1 van de Kaderregeling subsidies OCW, SZW en VWS, 29-04-2020
61 OCW (2020). Formulier voor subsidieaanvraag (en wijziging hierop) behorend bij artikel 3.1 van de Kaderregeling subsidies OCW, SZW en VWS, 30-11-2020
62 OCW (2020). Formulier voor subsidieaanvraag (en wijziging hierop) behorend bij artikel 3.1 van de Kaderregeling subsidies OCW, SZW en VWS, 24-12-2020

Onder de post ‘Overige kosten / Kosten derden’ vallen de kosten die SIVON en enkele externe partijen zoals Kennisnet maakten om de regeling in opdracht van OCW uit te voeren. Ook hier werd gewerkt met uurtarieven afgezet tegen (verwachte) aantallen uren-inzet. Tevens waren er enkele incidentele kostenposten zoals aanpassingen aan de website en een accountantscontrole (deze tarieven zijn vertrouwelijk en worden hier niet getoond). We zien dat de tarieven voor verschillende activiteiten wijzigen gedurende de looptijd van de regeling. Het lijkt er op dat de tarieven naarmate het project vordert lager worden. Echter, de uurtarieven die in de aanvraag en het wijzigingsverzoek voor ronde 1 en 2 werden gehanteerd, bleken in werkelijkheid lager te liggen dan in eerste instantie aangevraagd. Ten opzichte van de uiteindelijk gehanteerde tarieven, is er in de meeste gevallen sprake van een lichte stijging in tarief. Zoals eerder genoemd, werd in de beschikkingen gemeld dat de in de begroting opgenomen tarieven hoger waren dan het all-in tarief uit de Handleiding Overheidstarieven dat normaliter als acceptabel geacht werd. SIVON heeft samen met Kennisnet een mantelovereenkomst voor de inhuur van extern adviseurs en projectmanagers. De inkoopregels van SIVON en Kennisnet zijn gevolgd. De Handleiding Overheidstarieven is hier niet standaard van toepassing. Gezien het belang van het project werden deze tarieven bij uitzondering geaccepteerd.

2.6 Voorwaarden van inkoop

Uit de offertes die SIVON voor de diverse rondes heeft uitgezet, zijn de verschillende voorwaarden en eisen van inkoop te vinden (zie tabel 5). Het gaat daarbij om minimumeisen aan de devices, prijs, kwaliteit, kwantiteit en leveringstijd. In de eerste ronde werd door een technisch specialist van Kennisnet, die op de hoogte was van de meest gebruikte devices in het onderwijs, bekeken welke devices aangeboden zouden moeten worden (Windows en Chromebooks). De technisch specialist keek ook naar veelgebruikte toepassingen in het onderwijs, met het oog op toekomstige inzet. De focus lag echter op zo snel mogelijk zo veel mogelijk leerlingen helpen en niet direct op de inpasbaarheid in het ICT-concept van individuele scholen. Over de aansluiting op bestaande ICT waren echter ook niet veel zorgen, omdat dit altijd wel inpasbaar werd geacht. Gedurende deze eerste ronde kwamen ook al vragen binnen over iPads: die werden in latere rondes ook meegenomen. Vanuit de BES-eilanden was er bovendien behoefte aan MS Surface devices.[63]

Beoordeling van de ingediende offertes door leveranciers vond plaats op basis van de beste prijs/kwaliteits-verhouding, waarbij bij elke ronde advies werd ingewonnen van inkoopadviseurs van SIVON. De kwaliteit woog in ronde 1 voor 65 procent (waarvan levertijd en beschikbaarheid elk voor de helft meetelden), de prijs voor 35 procent. Aan de hand van de verstrekte antwoorden bij elk beoordelingscriterium werd de inschrijving per criterium beoordeeld met een score (beoordelingscijfer) van een even geheel getal variërend van 0 (geen antwoord) tot en met 100 (uitmuntend). Daarbij gold hoe korter de geoffreerde levertijd en hoe groter het aangeboden volume van de geoffreerde devices, des te meer punten een inschrijver kon scoren. Bij de beoordeling van de prijs gold dat een lagere inschrijfsom dan het ingeschatte bedrag (€281,- voor een Chromebook, €343,- voor een Windows device), hoger scoorde dan een hogere inschrijfsom. Uiteindelijk kwam men zo tot een rangorde waaruit een hoogst scorende inschrijver naar voren kwam (bij gelijke scores zou loting plaatsvinden); de inschrijver waarmee men een leveringsovereen-komst af zou sluiten. Vier van de best scorende overige inschrijvers werden toegelaten tot de wachtkamer via een wachtkamerovereenkomst: mocht de winnende inschrijver toch niet kunnen voldoen aan de uitleververplichting of een kleiner aantal devices dan de beoogde 3.000 aanbieden, dan werd de een-na-hoogst scorende inschrijver alsnog een leveringsovereenkomst aangeboden.[64,65]

63 Interviews OCW, SIVON en PO-& VO-raad (2021)
64 SIVON (2020). Offerte levering devices tbv PO, VO en MBO. Chromebook OS of gelijkwaardig. Dwingende spoed procedure ex 2.32 lid 1 C
65 SIVON (2020). Offerte levering devices tbv PO, VO en MBO. Windows OS of gelijkwaardig. Dwingende spoed procedure ex 2.32 lid 1 C

In ronde 2 was de prijs-kwaliteitverhouding 40:60. Ook nu gold dat partijen die een device lager dan de maximumprijs aanboden, hoger scoorden op het onderdeel prijs. Met een spoedige leverdatum, konden eveneens punten verdiend worden, evenals productcondities in het geval van refurbished devices. Naast deze informatie, wordt gerangschikt op basis van de grootte van de aan te leveren partijen devices. Op basis van de exacte behoefte van de schoolbesturen werden op basis van de rangschikking per categorie aangeboden partijen devices gekoppeld aan schoolbesturen.[66] In inkooopronde 3 werd eveneens een prijs-kwaliteitsverhouding van 40:60 gehanteerd. Daarbij bestond kwaliteit voor vijftig procent uit levertijd van 1.000 devices en vijftig procent uit het aan kunnen leveren binnen zes weken. Ook hier werd dus een rangorde gemaakt op basis van kwaliteit en de prijs (t.o.v. het directiebudget per device). In deze ronde werd maximaal één overige inschrijver toegelaten tot de wachtkamer.[67] De inrichting van inkoopronde 4 was vergelijkbaar met die van inkoopronde 3; de levertijd mocht nu maximaal tien weken bedragen en er werden maximaal twee overige inschrijvers toegelaten tot de wachtkamer.[68] Inkoopronde 5 was, qua beoordeling, vergelijkbaar met inkoopronde 3.[69] Ook inkoopronde 6 was wederom vergelijkbaar met ronde 3 en 5, al moest men nu binnen vier werken kunnen leveren.[70] Naast de prijs werd in de latere rondes dus met name de levertijd een belangrijk punt. Dit kwam mede omdat de logistieke keten verstoord was (er was wereldwijd een grote vraag naar devices, maar tegelijkertijd lag de aanvoer van chips en devices en de logistieke keten vaak deels plat door COVID-19 beperkingen).[71]

Tabel 5: Vereisten en prijzen offerte-aanvraag inkooprondes

	Inkoopronde 1[72]	Inkoopronde 2[73]	Inkoopronde 3[74]	Inkoopronde 4[75]	Inkoopronde 5[76]	Inkoopronde 6[77]
Minimaal aantal te leveren devices	1.000 stuks	Onbekend	1.000 stuks	1.000 stuks	500 stuks	500 stuks
Leveringstijd	Min. 200 stuks uiterl. 31-03-2020	Onbekend	2, 4 of 6 weken	2, 4, 6, 8 of 10 weken	2, 4 of 6 weken	2 of 4 weken
Prijs Chromebook	€281,00	€230,00	€233,00	€223,00	€223,00	/
Prijs Chromebook Standaard	/	/	/	/	/	€243,00
Prijs Chromebook Plus	/	/	/	/	/	€313,00
Prijs Windows	€343,00	€450,00	€413,00	€413,00	€413,00	/
Prijs Windows Standaard	/	/	/	/	/	€433,00
Prijs Windows Plus	/	/	/	/	/	€670,00
Prijs Windows refurbished	/	€450,00	/	/	/	/
iPad	/	€300,00	€298,00	/	€298,00	/
Surface	/	€500,00	/	/	/	/

66 SIVON (2020). Verzoek om voorstel tot onderhandeling Devices tbv PO, VO en MBO. Windows OS, Chromebooks, iPads en MS Surface Go. Dwingende spoed procedure ex 2.32 lid 1 C
67 SIVON (2020). Inschrijfleidraad Europese aanbesteding Devices ten behoeve van SIVON (spoed procedure ex 2.74 Aw). Negometrix 164822
68 SIVON (2020). Inschrijfleidraad Onderhandelingsprocedure Devices ten behoeve van SIVON (dwingende spoed procedure ex 2.32 lid 1 c). Negometrix tender 166801.
69 SIVON (2021). Inschrijfleidraad Onderhandelingsprocedure Devices ten behoeve van SIVON (dwingende spoed procedure ex 2.32 lid 1 c). Negometrix tender 168242.
70 SIVON (2021). Inschrijfleidraad Onderhandelingsprocedure Devices ten behoeve van SIVON (dwingende spoed procedure ex 2.32 lid 1 c). Negometrix tender NX 169886.
71 Interviews OCW, SIVON en PO-& VO-raad (2021)
72 SIVON (2020). Offerte levering devices tbv PO, VO en MBO. Chromebook OS of gelijkwaardig. Dwingende spoed procedure ex 2.32 lid 1 C
73 SIVON (2020). Verzoek om voorstel tot onderhandeling Devices tbv PO, VO en MBO. Windows OS, Chromebooks, iPads en MS Surface Go. Dwingende spoed procedure ex 2.32 lid 1 C
74 SIVON (2020). Inschrijfleidraad Europese aanbesteding Devices ten behoeve van SIVON (spoed procedure ex 2.74 Aw). Negometrix 164822
75 SIVON (2020). Inschrijfleidraad Europese aanbesteding Devices ten behoeve van SIVON (spoed procedure ex 2.74 Aw). Negometrix 164822
76 SIVON (2021). Inschrijfleidraad Onderhandelingsprocedure Devices ten behoeve van SIVON (dwingende spoed procedure ex 2.32 lid 1 c). Negometrix tender 168242.
77 SIVON (2021). Inschrijfleidraad Onderhandelingsprocedure Devices ten behoeve van SIVON (dwingende spoed procedure ex 2.32 lid 1 c). Negometrix tender NX 169886.

3 Gebruik van de devices-acties door schoolbesturen

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de ontvangers van de devices: de schoolbesturen. Hierbij wordt ingegaan op de toegekende aanvragen zoals geëxtraheerd uit de data van SIVON, en worden enkele resultaten uit de vragenlijst aan deelnemende besturen besproken: namelijk hun oordeel over de gevraagde eigen bijdrage en hun huidige en toekomstige inzet van de ontvangen devices. Tevens is met enkele niet-deelnemende besturen contact gezocht om te informeren naar de overwegingen om niet deel te nemen aan de acties.

3.1 Aanvragen en toekenningen

De beschikbare middelen kwamen ter beschikking van schoolbesturen in het po, vo en (in de eerste twee subsidierondes) het mbo. Zoals gezegd was het doel van de subsidie het voor (alle) leerlingen mogelijk te maken onderwijs op afstand te volgen. Voor sommige leerlingen bleek onderwijs op afstand niet (goed) toegankelijk, bijvoorbeeld omdat zij thuis geen laptop, computer of tablet tot hun beschikking hebben. Een deel van de schoolbesturen vond hiervoor een oplossing door bijvoorbeeld devices van de school uit te lenen of omdat men hulp ontving van leveranciers, bedrijfsleven of gemeente. Scholen waar dit niet mogelijk was, konden via SIVON devices aanschaffen. Vanaf subsidieronde 3 werd bij aanvraag ook expliciet door schoolbesturen bevestigd dat a) de leerlingen voor wie men een device aanvroeg, thuis niet beschikten over een eigen device en b) dat men alle bestaande regelingen en mogelijkheden had onderzocht maar dat het desondanks niet gelukt was om extra devices voor leerlingen te krijgen.[78,79]

Uitgangspunt bij toekenning was dat alle aanvragen gehonoreerd werden zoals deze binnenkwamen; de toekenning gebeurde op basis van vertrouwen. Aanname was dat schoolbesturen het beste wisten welke leerlingen behoefte hadden aan een device voor afstandsonderwijs. Er was bovendien sprake van een crisissituatie waarin het onderwijs gefaciliteerd moest worden. Echter, met name in (subsidie)ronde 1 was al snel duidelijk dat niet alle binnengekomen aanvragen gehonoreerd konden worden binnen het beschikbare budget en dat er dus een rangordening moest komen (er was niet direct meer budget beschikbaar). In overleg besloten het Ministerie van OCW, SIVON en de sectororganisaties om een (nieuwe) toetsingsnorm voor reserves te hanteren. Hiermee werd gepoogd vast te stellen welke besturen over bovenmatige reserves beschikten en wat dan de drempelwaarde moest zijn voor 'bovenmatig'. Aanvragen van besturen die géén bovenmatige reserves hadden, werden als eerste toegekend. Hierover werden bij OCW vanuit het veld (bijna) geen negatieve signalen ontvangen,[80] maar er was wel discussie met de sectororganisaties over het hanteren van een nieuwe norm. Deze discussie leidde tot enige vertraging in de uitvoering. Uiteindelijk zijn (in latere subsidierondes) alle aanvragen toegekend. In de eerste twee (subsidie)rondes werden er nog enkele besturen nagebeld om een vijftal redenen: 1) omdat men hoge reserves leek te hebben; 2) omdat het een dubbele aanvraag betrof 3) omdat het een aanvraag uit Amsterdam betrof (waar de gemeente al een soortgelijke regeling beschikbaar had); 4) omdat het aantal aangevraagde devices meer dan tien procent van de leerlingen betrof en/of 5) omdat de inhoudelijke motivatie vragen opriep. Dit leidde in sommige gevallen tot aangepaste en/of ingetrokken aanvragen. In algemene zin ontvingen zowel OCW als SIVON geen signalen dat er misbruik gemaakt werd van de regeling of dat besturen in de problemen kwamen door de rangordening in de eerste ronde. In latere rondes werd het budget uitgebreid en was er onder schoolbesturen sprake van een lerend effect, waardoor het niet meer nodig was een rangorde in de toekenningen aan te brengen.[81]

78 OCW (2020). Formulier voor subsidieaanvraag (en wijziging hierop) behorend bij artikel 3.1 van de Kaderregeling subsidies OCW, SZW en VWS. 24-03-2020
79 SIVON (2021). Eindoverzicht devices
80 Via lesopafstand.nl kwam één melding binnen van een bestuur dat de eigen reserves goed op orde had, en vond hierop ten onrechte benadeeld te worden.
81 Interviews OCW, SIVON en PO-& VO-raad (2021)

Onderstaande figuren tonen de uiteindelijke verdeling van de aanvragen/toekenningen. De vijfentwintig procent die geen eigen bijdrage heeft gedaan zijn voornamelijk besturen uit de eerste twee aanvraagrondes waar dit nog niet verplicht was. Tevens werd aan aanvragende besturen op de BES-eilanden en schoolbesturen met leerlingen in de categorie AZC/ISK geen eigen bijdrage gevraagd.

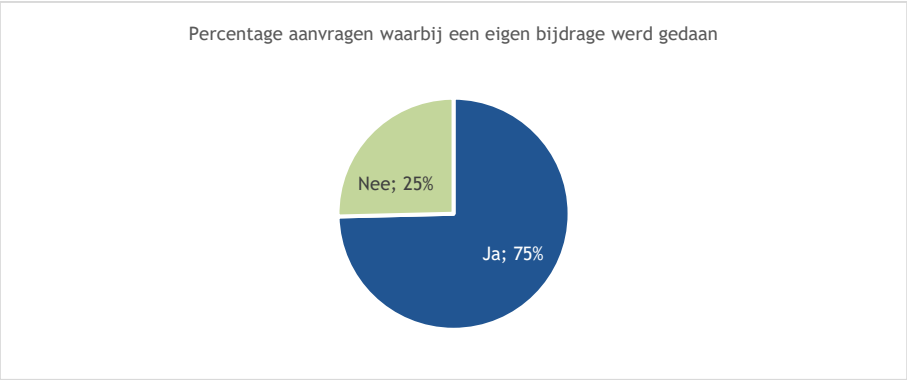

Figuur 3.1: SIVON (2021): Devices naar eigen bijdrage - eindoverzicht

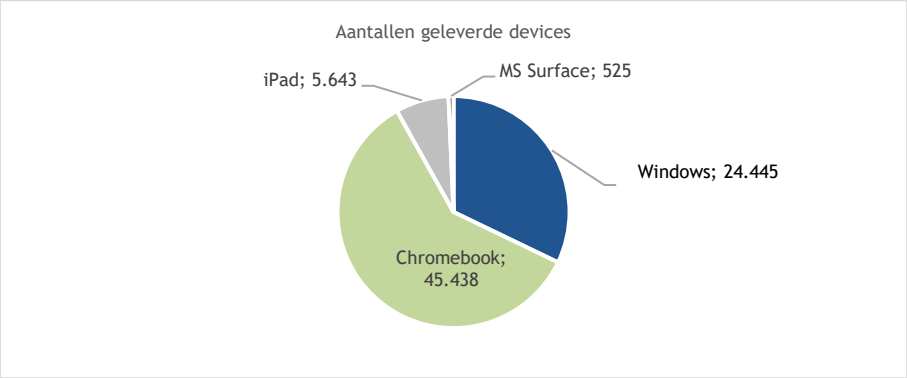

Figuur 3.2: SIVON (2021): Aantal geleverde devices - eindoverzicht

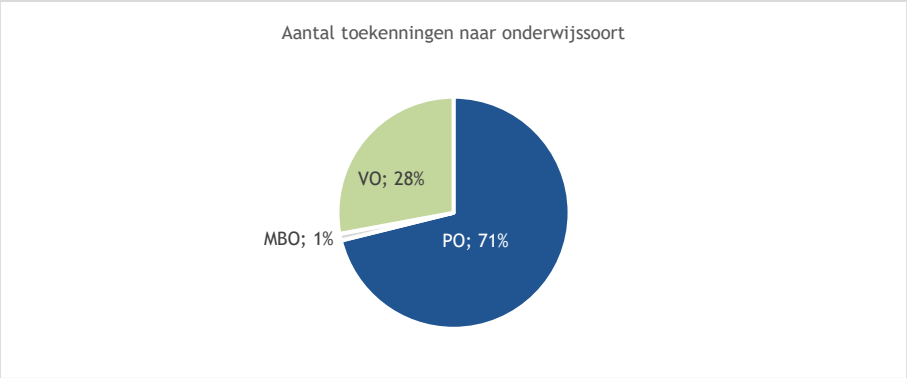

Figuur 3.3: SIVON (2021): Aantal toekenningen per onderwijssoort - eindoverzicht

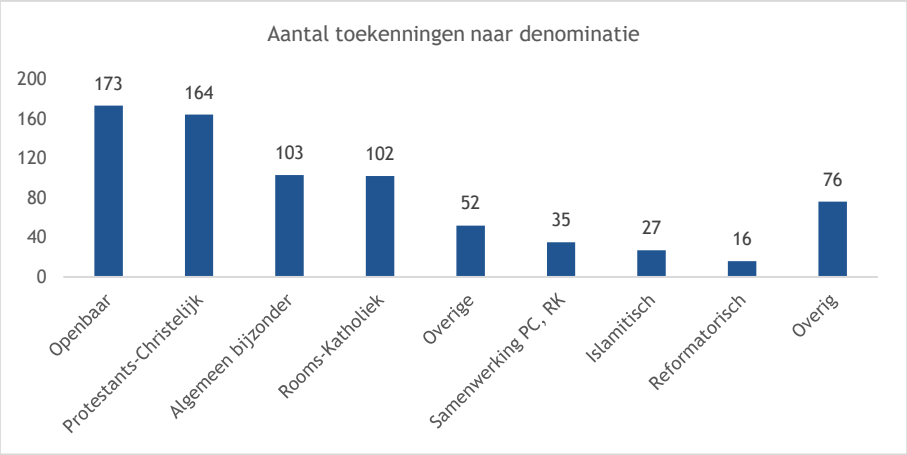

Figuur 3.4: SIVON (2021): Aantal toekenningen naar denominatie - eindoverzicht

Vanuit het overzicht van SIVON is over aanvragende besturen bekend:

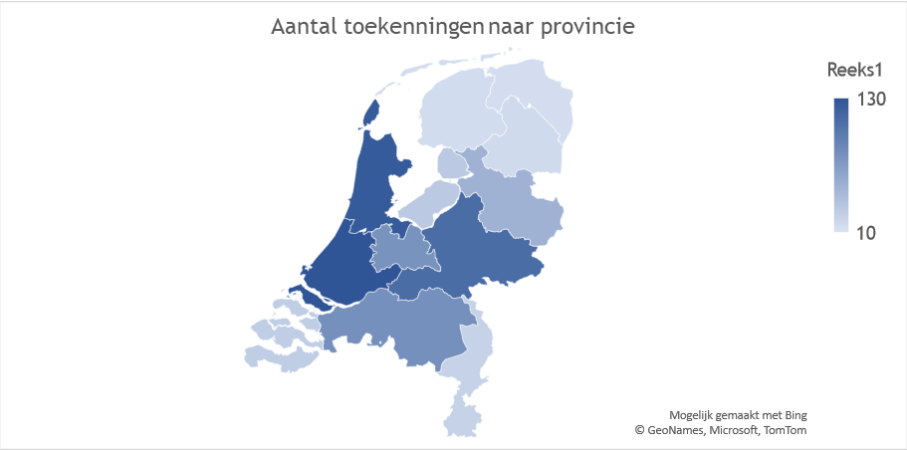

Figuur 3.5: SIVON (2021): Devices naar regio - eindoverzicht

3.2 Eigen bijdrage

Aan deelnemende besturen is in de vragenlijst gevraagd wat zij vonden van de gevraagde eigen bijdrage van 25 procent met als antwoordopties laag, niet laag/niet hoog of hoog). Tevens konden zij aangeven of de eigen bijdrage een belemmerend of stimulerend (of geen) effect heeft gehad op hun uiteindelijke keuze om een aanvraag in te dienen. In figuur 3.6 zijn de antwoorden op deze twee vragen weergegeven. Uit de resultaten valt op te maken dat schoolbesturen voornamelijk neutraal stonden tegenover de gevraagde eigen bijdrage, en dat deze daarnaast eerder een stimulerend dan een belemmerend effect had op hun keuze een aanvraag in te dienen. Slechts twee procent van de ondervraagde besturen vond de gevraagde bijdrage aan de hoge kant, en zes procent ervaarde een belemmerend effect (ondanks dat zij uiteindelijk toch een aanvraag hebben ingediend).

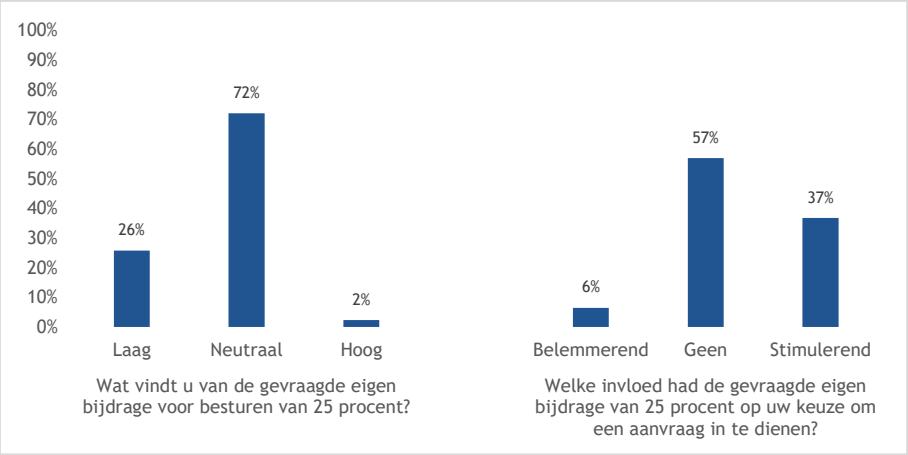

Figuur 3.6: Mening over en invloed van de gevraagde eigen bijdrage van 25 procent (bron: vragenlijst deelnemende besturen; n=218)

Aan een aantal niet-deelnemende besturen is telefonisch of per mail gevraagd naar de overwegingen die zij hadden. Specifiek is daarbij gevraagd of de eigen bijdrage hierin een rol speelde. Geen van de gesproken besturen gaf aan dat de eigen bijdrage een grote (belemmerende dan wel stimulerende) rol had gespeeld. Zij hadden voornamelijk niet deelgenomen aan de devices-acties omdat zij met eigen middelen voldoende devices voor hun leerlingen konden regelen, of dit reeds hadden gedaan vóór de acties.

3.3 Inzet van de devices

Huidige inzet

Figuur 3.7 toont dat het merendeel van de besturen de devices in 2020 in bruikleen heeft gegeven aan leerlingen, en/of in een pool heeft gehouden per school om naar behoefte te kunnen inzetten door leerlingen in de les of thuis. Slechts een klein deel (5%) heeft de verkregen devices in eigendom gegeven aan haar leerlingen. Twee procent gaf aan de devices op een andere manier in te zetten: één bestuur gaf aan dat zij met de verkregen devices de al aanwezige devices op school heeft vervangen om deze in eigendom te geven van gezinnen die geen budget hebben voor een eigen device. Daarnaast gaven enkele scholen bij de optie ‘anders’ ook aan dat zij de devices tijdens de lockdown in bruikleen gaven aan leerlingen.

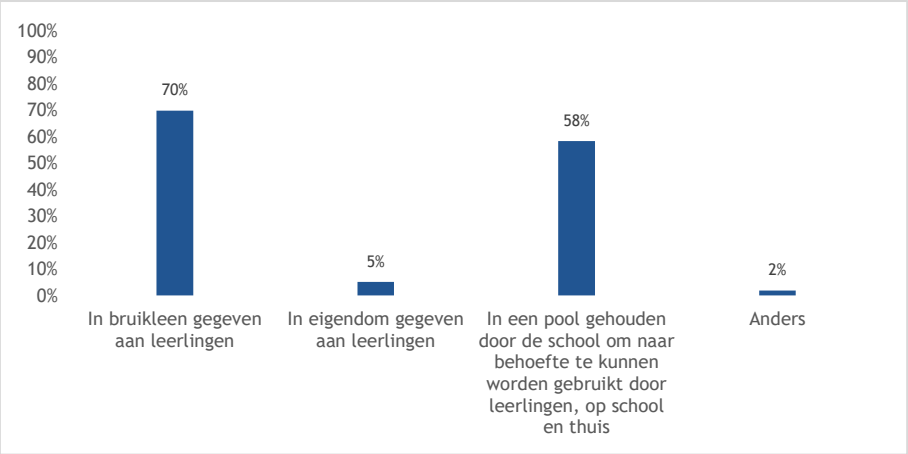

Figuur 3.7: Op welke wijze zijn de aangevraagde devices ingezet? (Meerdere antwoorden mogelijk) (bron: vragenlijst deelnemende besturen; n=218)

Bereikte leerlingen

In de vragenlijst is respondenten gevraagd de groep leerlingen te omschrijven waarvoor zij de aangevraagde devices inzetten. Uit de omschrijvingen komen verschillende aspecten naar voren: vaakst genoemd is dat de devices worden ingezet voor kinderen die thuis geen devices hebben (vaak door financiële situatie van de ouders) en kinderen die uit grote gezinnen komen waarin niet genoeg devices aanwezig zijn om alle kinderen tegelijk (en thuiswerkende ouders) te voorzien. Daarbij werd in redelijk wat gevallen ook genoemd dat het vaak ging om leerlingen met een anderstalige achtergrond (ISK, NT2, nieuwkomers, migratieachtergrond) en achterstandsleerlingen.

De meerderheid van de respondenten (88%) gaf aan dat alle beoogde leerlingen bereikt zijn. Wanneer dat niet zo was (12%), kon men een beschrijving geven van de groep die niet was bereikt ten tijde van de schoolsluitingen. Hier ging het regelmatig om kinderen met ouders die niet goed Nederlands spreken (bijv. nieuwkomersonderwijs) of beperkte digitale vaardigheden hebben.

Toekomstige inzet

In de vragenlijst is tevens gevraagd hoe de responderende besturen van plan waren de verkregen devices in de toekomst in te zetten. De resultaten zijn weergegeven in figuur 3.8. Ruim de helft van de respondenten (58%) gaf aan dat de devices structureel zullen worden ingezet bij reguliere lessen op school. Bijna de helft (45%) gaf aan dat de leerlingen beschikking blijven houden over de devices, bijvoorbeeld voor het maken van huiswerkopdrachten. Bij vier van de tien besturen is het aan de schoolvestigingen om te bepalen wat er precies met de verkregen devices gebeurt. Wanneer besturen ‘Anders, namelijk’ kozen bleek hun toekomstige inzet vaak bij de reeds geformuleerde antwoorden te passen (of een combinatie daarvan). Ook wordt genoemd dat bij eventuele komende lockdowns of quarantaineplicht de devices opnieuw voor thuisonderwijs ingezet kunnen worden.

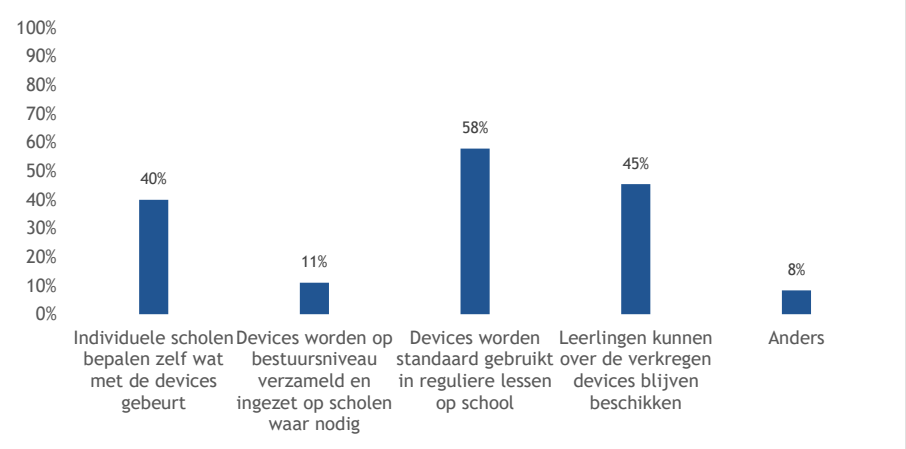

Figuur 3.8: Hoe worden de aangeschafte devices in de toekomst ingezet? (Meerdere antwoorden mogelijk) (bron: vragenlijst deelnemende besturen; n=218)

4 Conclusies

Op basis van de informatie in dit rapport kunnen enkele conclusies worden getrokken met betrekking tot de doelmatigheid van de devices-acties, met als hoofdvraag: zijn met behulp van deze acties de verstrekte devices op de juiste plekken terecht gekomen?

In het algemeen kunnen wij stellen dat het antwoord hierop ‘ja’ luidt:

- alle aanvragen konden uiteindelijk worden gehonoreerd;
- de meerderheid van deelnemende besturen geeft aan dat de beoogde doelgroep binnen hun scholen is bereikt;
- de niet-deelnemende besturen waarmee we spraken waren allen bekend met de acties en hebben in principe allen niet deelgenomen omdat hier geen noodzaak toe was.

Aandachtspunt voor dergelijke acties in de toekomst is de gevraagde eigen bijdrage aan besturen. De besluitvorming over de uiteindelijk gevraagde eigen bijdrage van 25 procent is vrij losjes gebaseerd op de inschatting van het totaal benodigde budget om alle aanvragen te honoreren in relatie tot het beschikbare subsidiebudget. In de tweede aanvraagronde hebben scholen aangegeven welke eigen bijdrage voor hen mogelijk was voor de devices die zij aanvroegen. Met deze informatie is uiteindelijk niets gedaan, ook al zijn er wel kanttekeningen te plaatsen bij de betrouwbaarheid van de resultaten van deze opgave door scholen. Dergelijke gegevens zouden een volgende keer meegenomen kunnen worden in de bepaling van de hoogte van een eigen bijdrage. Uit de door ons uitgezette vragenlijst blijkt achteraf dat veel besturen de gevraagde eigen bijdrage neutraal of laag vonden. Mogelijk had dus een hogere eigen bijdrage van besturen tot vergelijkbare resultaten geleid en was er daarmee een meer doelmatige aanwending van overheidsmiddelen geweest.

De meerderheid van de respondenten (88%) gaf aan dat alle beoogde leerlingen bereikt zijn. Wanneer dat niet zo was (12%), kon men een beschrijving geven van de groep die niet was bereikt ten tijde van de schoolsluitingen. Hierbij ging het regelmatig om kinderen met ouders die niet goed Nederlands spreken (bijv. nieuwkomersonderwijs) of beperkte digitale vaardigheden hebben. Bij de devices-regeling gold in het algemeen dat als de aanvraag werd toegekend, het bereiken van alle leerlingen de verantwoordelijkheid was van de school. Een volgende keer zou het bereik van alle (kwetsbare) leerlingen wellicht gestimuleerd kunnen worden door scholen in hun aanvraag toe te laten lichten hoe deze ten goede zal komen aan kwetsbare leerlingen voor wie het met name is bedoeld, bijvoorbeeld door extra ondersteuning voor deze groep (of hun ouders) zoals (bemiddeling bij) een cursus digitale vaardigheden.

Ook kan als kanttekening worden geplaatst dat de verstrekte devices weliswaar allemaal bij leerlingen terecht zijn gekomen, maar dat er geen strikte garantie is dat er alleen devices zijn verstrekt aan scholen/leerlingen waarvoor dit echt noodzakelijk was. Er zijn echter geen aanwijzingen dat er op grote schaal oneigenlijk gebruik is gemaakt van de regeling. Een strakkere controle hierop zou daarbij ook ten koste zijn gegaan van de snelheid waarmee de devices-acties zijn (en moesten worden) uitgevoerd. Uit de beschikbare informatie kan al met al worden afgeleid dat er een acceptabele balans is ontstaan tussen snelheid van handelen en rechtmatigheid van toekenning.

Oneigenlijk gebruik ontstaat als scholen die eigenlijk genoeg eigen middelen hebben voor devices tóch een aanvraag doen. Zolang echter de normen voor wie de steun wel en niet nodig hebben enigszins vaag zijn is in wezen geen goede controle mogelijk. Het is immers niet exact duidelijk waarop men dan zou moeten controleren. Dat zou een les voor een volgende soortgelijke actie kunnen zijn, ware het niet dat soepele normen kenmerkend waren voor deze spoedactie.

De grotere les die uit het geheel volgt heeft niet zozeer betrekking op strengere controle, maar op dat OCW afspraken zou moeten maken met het scholenveld over welke voorzieningen en devices zouden moeten behoren tot het standaardpakket van scholen en leerlingen, zodat deze tekorten in het vervolg voorkomen worden.

Bijlage 1: Overzicht van figuren en tabellen

Figuur 3.1: SIVON (2021): Devices naar eigen bijdrage - eindoverzicht 17
Figuur 3.2: SIVON (2021): Aantal geleverde devices - eindoverzicht 17
Figuur 3.3: SIVON (2021): Aantal toekenningen per onderwijssoort - eindoverzicht 17
Figuur 3.4: SIVON (2021): Aantal toekenningen naar denominatie - eindoverzicht 18
Figuur 3.5: SIVON (2021): Devices naar regio - eindoverzicht 18
Figuur 3.6: Mening over en invloed van de gevraagde eigen bijdrage van 25 procent (bron: vragenlijst deelnemende besturen; n=218) 19
Figuur 3.7: Op welke wijze zijn de aangevraagde devices ingezet? (Meerdere antwoorden mogelijk) (bron: vragenlijst deelnemende besturen; n=218) 19
Figuur 3.8: Hoe worden de aangeschafte devices in de toekomst ingezet? (Meerdere antwoorden mogelijk) (bron: vragenlijst deelnemende besturen; n=218) 20

Tabel 1: Combinatie onderzoeksvragen en onderzoeksmethoden 6
Tabel 2: Overzicht subsidie- en aanvraagrondes devices-acties 9
Tabel 3: Stukprijs devices per ronde/aanvraag 13
Tabel 4: Stukprijzen van initieel gecontracteerde aantallen 13
Tabel 5: Vereisten en prijzen offerte-aanvraag inkooprondes 15

Bijlage 2: Vragenlijst en interviewleidraden

Interviewleidraad OCW

Basisrapport: Zijn de middelen voor de devices-acties doelmatig besteed?
Wat waren de effecten van de gevraagde eigen bijdrage van besturen op de acties?
A. Tijdpad/beleidscontext
Hoe verliepen de verschillende acties chronologisch over de tijd?
B. Hoe verliep het proces (opzet en uitvoering) van de acties?
Wat waren de afwegingen bij de keuze voor een open aanvraagprocedure voor schoolbesturen via SIVON?
Welke informatie had OCW tot haar beschikking over de inzet van devices in het onderwijs? Welke informatie heeft OCW in de toekomst nodig bij het opzetten van soortgelijke acties?
Welke afspraken zijn er gemaakt rondom projectbeheersing (tijd, geld, kwaliteit, juridische aspecten)?
D. Wat waren de effecten van de acties?
Hoe zijn de scholen op CN voorzien van devices?
F. Overige opmerkingen
Omtrent internetverbindingen

Interviewleidraad PO- en VO-raad

A. Tijdpad/beleidscontext
Hoe past de devices-actie in het bredere ondersteuningspakket aan scholen tijdens de coronacrisis? *Hoe kreeg de regeling vorm? Op welke aspecten hebben de PO- & VO-raad in de aanloop nadruk gelegd? Is dat ook zo gebeurd?*
Hoe verliepen de verschillende acties chronologisch over de tijd? *Hoe ontstond de vraag naar vervolgrondes?*
B. Hoe verliep het proces (opzet en uitvoering) van de acties?
Hoe is de stijging in de vraag naar devices in het najaar te verklaren? *In eerste instantie was in alle vraag voorzien in ronde 1.*
Hoe was de informatievoorziening aan scholen/besturen geregeld? *Waren alle scholen op de hoogte van de regeling?*
C. Op welke wijze zijn de middelen beschikbaar gekomen en besteed?
Wat was de eigen bijdrage die werd verwacht van besturen? *Welk effect had deze eigen bijdrage?*
D. Wat waren de effecten van de acties?
Hoe hebben de besturen devices verdeeld en ingezet?
E. Hoe beoordelen de betrokken partijen de kwaliteit van de acties?
Hoe heeft de aanvraag van het bestuur vorm gekregen, hoe is geïnventariseerd hoeveel devices er nodig waren? Van welke andere mogelijkheden heeft de school gebruikt gemaakt?
Hoe en voor welke leerlingen hebben scholen de devices ingezet? Past dit binnen de geformuleerde doelen van de actie?
Hoe zullen de devices in de toekomst worden ingezet?
F. Overige opmerkingen
Overall conclusie
Problemen met overige wetgeving

Interviewleidraad SIVON

B. Hoe verliep het proces (opzet en uitvoering) van de acties?
Wat waren de afwegingen bij de keuze voor een open aanvraagprocedure voor schoolbesturen via SIVON?
Welke afspraken zijn er gemaakt rondom projectbeheersing (tijd, geld, kwaliteit, juridische aspecten)?
Hoe is de keuze voor een dwingende spoed procedure tot stand gekomen?
Wat waren de leveringstermijnen?
Hoe is de stijging in de vraag naar devices in het najaar te verklaren?
Hoe was de informatievoorziening aan scholen, besturen en de Kamer geregeld?
C. Op welke wijze zijn de middelen beschikbaar gekomen en besteed?
Op welke wijze zijn de aanbestedingen uitgevoerd?
Hoe ontwikkelde de prijs per device gedurende de acties?
Hoe zijn de voorwaarden van inkoop geformuleerd en gecommuniceerd? Heeft dit invloed gehad op de prijs?
D. Wat waren de effecten van de acties?
Hoe zijn de scholen op CN voorzien van devices?
E. Hoe beoordelen de betrokken partijen de kwaliteit van de acties?
Past dit binnen de geformuleerde doelen van de actie?
Hoe zullen de devices in de toekomst worden ingezet?
I. Basisrapport: Zijn de middelen voor de devices-acties doelmatig besteed?
Wat waren de effecten van de gevraagde eigen bijdrage van besturen op de acties?
F. Overige opmerkingen
Overige Stichtingen
Toelichting databestand/proces
Problemen met overige wetgeving

Vragenlijst online enquête deelnemende besturen

Na de uitbraak van COVID-19 in het voorjaar van 2020 en de opleving ervan aan het einde van dat jaar en begin 2021, moesten scholen in het primair en voortgezet onderwijs noodgedwongen overschakelen op hybride- en afstandsonderwijs. Dit was voor veel scholen en hun besturen (om meerdere redenen) een ingewikkelde opgave die veel inspanning vroeg. Om scholen en besturen hierin te ondersteunen, werd vanuit het ministerie van OCW in totaal ruim €24 miljoen beschikbaar gesteld waarmee (onder andere) devices zoals laptops verstrekt werden in het po, vo en mbo, via SIVON.

ResearchNed onderzoekt voor het Ministerie de werking van de acties en de doelmatigheid en effecten ervan. Deze inzichten vormen vervolgens handvatten voor het ministerie om toekomstige, vergelijkbare acties waar nodig te verbeteren. Deze vragenlijst vormt een onderdeel van dit onderzoek. Deze vragenlijst en dit onderzoek zijn niet bedoeld om te bepalen of besturen/scholen terecht een aanvraag hebben ingediend. Het invullen van de vragenlijst kost ongeveer 8-10 minuten.

V1. Wat is uw functie?

01 Bestuurder
02 Medewerker bestuursbureau
03 Leermiddelencoördinator
04 ICT-medewerker

V2. Hoeveel scholen vallen onder uw bestuur?

01 1
02 2-5
03 6-10
04 11-20
05 meer dan 20

De voorbereiding van de aanvraag

V3. Wat wa(ren)s de voornaamste reden(en) om devices aan te vragen voor leerlingen van uw school/scholen?

V3_01 Het bestuur had onvoldoende budget om devices in te kopen
V3_02 Het bestuur kon zelf niet voldoende devices inkopen
V3_03 Het bestuur kon zelf onvoldoende snel aan devices komen
V3_04 De inkoop via SIVON ontzorgde het bestuur wat betreft de keuze van en de inkoop van devices
V3_05 Anders, namelijk [invulveld]

V4. Is de behoefte aan devices geïnventariseerd per school?

01 Ja
02 Nee

V5. U heeft aangegeven de behoefte aan devices per school te hebben geïnventariseerd. Hoe heeft u dit vormgegeven?

01 Er is aan alle leerlingen/ouders gevraagd naar de thuissituatie wat betreft devices
02 Er is per school de schoolleiding gevraagd naar knelpunten bij devices voor leerlingen
03 Anders, namelijk:

V6. Had u ten tijde van de aanvraag een post op de begroting voor het verstrekken van devices aan leerlingen? [Dit kan bijvoorbeeld betrekking hebben op een fonds of voorziening voor ouders ten behoeve van schoolkosten.]

01 Ja
02 Nee

V7. U had een post opgenomen op de begroting voor het verstrekken van device aan leerlingen. Was deze post ten tijde van de aanvraag uitgeput?

01 Ja
02 Nee

V8. Heeft u gebruik gemaakte van overige mogelijkheden om (subsidie voor) devices aan te vragen?

V8_01 Nee
V8_02 Ja, via de gemeente
V8_03 Ja, via de Stichting Leergeld/het Jeugdeducatiefonds
V8_04 Ja, anders namelijk [invulveld]

V9. Had u reeds een contract of afspraken met een leverancier van devices?

01 Ja
02 Nee

V10. Was dit reeds bestaande contract van invloed op de aanvraag die u heeft ingediend?

01 Ja, ik heb minder devices aangevraagd vanwege contractuele verplichtingen
02 Ja, ik heb minder devices aangevraagd vanwege mogelijke problemen met ondersteuning en comptabiliteit
03 Ja, op een andere wijze, namelijk [invulveld]
04 Nee, dit had geen invloed op de aanvraag.

De inhoud van de aanvraag

V11. Welke typen devices heeft uw bestuur aangevraagd?

V11_01 Windows
V11_02 Chromebook
V11_03 iPad
V11_04 MS Surface
V11_05 Anders, namelijk [invulveld]

V12. Waarom is er gekozen voor:

V12_01 Prijs
V12_02 Gebruiksgemak
V12_03 Voorkeur van leerlingen
V12_04 Voorkeur van leraren
V12_05 Brede inzetbaarheid in het onderwijs
V12_06 Omdat deze aansluiten bij de bestaande ICT-infrastructuur
V12_07 Anders, namelijk [invulveld]

V13. Wat vindt u van de gevraagde eigen bijdrage voor besturen van 25 procent?

01 Laag
02 Niet laag, niet hoog
03 Hoog

V14. Welke invloed had de gevraagde eigen bijdrage van 25 procent op uw keuze om een aanvraag in te dienen?

01 Deze had een belemmerende invloed
02 Deze had geen invloed
03 Deze had een stimulerende invloed

De huidige inzet

V15. Op welke wijze zijn de aangevraagde devices ingezet?

V15_01 In bruikleen gegeven aan leerlingen
V15_02 In eigendom gegeven aan leerlingen
V15_03 In een pool gehouden door de school om naar behoefte te kunnen worden gebruikt door leerlingen, op school en thuis
V15_04 Anders, namelijk [invulveld]

V16. Kunt u de groep leerlingen waarvoor de aangevraagde devices voornamelijk zijn ingezet omschrijven? [invulveld]

V17. Heeft u alle leerlingen, mede met behulp van deze regeling, kunnen bereiken gedurende de periodes van schoolsluiting?

01 Ja
02 Nee

V18. Kunt u de groep leerlingen die u niet heeft weten te bereiken in de periode van schoolsluiting omschrijven? [invulveld]

De toekomstige inzet

V19. Hoe worden de aangeschafte devices in de toekomst ingezet?

V19_01 Individuele scholen bepalen zelf wat er met de devices gebeurt
V19_02 De devices worden op bestuursniveau verzameld en ingezet op scholen waar en wanneer dat nodig is
V19_03 De devices worden standaard gebruikt in de reguliere lessen op school
V19_04 Leerlingen kunnen over de verkregen devices blijven beschikken (voor bijvoorbeeld het maken van huiswerk)
V19_05 Anders, namelijk [invulveld]

De uitvoering

V20. Heeft u de levering binnen de afgesproken termijn en compleet (zoals toegekend) ontvangen?

01 Ja, binnen de afgesproken termijn en compleet
02 Wel binnen de afgesproken termijn maar niet compleet
03 Wel compleet maar niet binnen de afgesproken termijn
04 Nee, niet binnen de afgesproken termijn en niet compleet

V21. In hoeverre bent u tevreden over het verloop van de devices acties gelet op de volgende aspecten?

V21_01 Duidelijkheid/informatievoorziening
V21_02 De beoordeling van de aanvragen
V21_03 De gestelde randvoorwaarden
V21_04 De snelheid van de levering
V21_05 Het kunnen bereiken van alle leerlingen zonder devices
V21_06 De kwaliteit van de geleverde diensten
V21_07 De aansluiting op andere ‘corona-acties’ van OCW (zoals lesopafstand.nl, de acties ter verbetering van internetconnectiviteit van leerlingen)

V22. U heeft aangegeven (zeer) ontevreden te zijn over de volgende aspecten van de devices acties. Kunt u dat nader toelichten? [invulveld]

Afsluiting

V23. Heeft u, mede met behulp van deze regeling, beter zicht op wat er in termen van devices nodig is voor leerlingen thuis om goed onderwijs te kunnen verzorgen?

01 Ja, ik weet welke middelen er nodig zijn in normale tijden
02 Ja, ik weet welke middelen er nodig zijn in geval van schoolsluitingen
03 Nee, ik weet nog steeds niet precies welke middelen er nodig zijn in normale tijden
04 Nee, ik weet nog steeds niet precies welke middelen er nodig zijn in geval van schoolsluitingen

V24. Is deze actie een impuls geweest voor gebruik van digitale leermiddelen in het onderwijs?

01 Ja, namelijk [invulveld]
02 Nee, namelijk [invulveld]
03 Weet ik niet

Dit was het einde van deze vragenlijst. Wij danken u hartelijke voor uw deelname.